

Naira Sahakyan

Black Garden Aflame: The Nagorno-Karabakh Conflict in the Soviet and Russian Press.

Edited by Artyom Tonoyan, USA, East View Press, 2021, 483pp., \$75 (paperback), ISBN 978-1-87994-455-8

Նաիրա Սահակյան

Սև Այգին կրակի մեջ. Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտությունը խորհրդային և ռուսական մամուլում.

Արտյոմ Տոնոյան (խմբ.), USA, East View Press, 2021, 483pp., \$75 (paperback), ISBN 978-1-87994-455-8

To cite this article: Naira Sahakyan “Black Garden Aflame: The Nagorno-Karabakh Conflict in the Soviet and Russian Press,” *Analytical Bulletin (CCCS)* 15 (2022): 89-93 DOI: [10.56673/18294502-22.15-89](https://doi.org/10.56673/18294502-22.15-89)

To cite this article in Armenian: Նաիրա Սահակյան “Սև Այգին կրակի մեջ. Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտությունը խորհրդային և ռուսական մամուլում,” *Վերլուծական տեղեկագիր (ԲՄՀԿ)* 15 (2022): 89-93 DOI: [10.56673/18294502-22.15-89](https://doi.org/10.56673/18294502-22.15-89)

To link to this article: <https://doi.org/10.56673/18294502-22.15-89>

Published online: 27 Dec 2022.

[Submit your article to this journal](#)

ԳՐԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

Արսյոմ Տոնոյան (խմբ.). Սև Այգին կրակի մեջ. Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտությունը խորհրդային և ռուսական մամուլում (Black Garden Aflame: The Nagorno-Karabakh Conflict in the Soviet and Russian Press). East View Press, United States, 2021, 483 էջ, \$75 (փափուկ կազմ), ISBN 978-1-87994-455-8

DOI 10.56673/18294502-22.15-89

Ներկայացվել է՝ 15 Հոկտեմբեր 2022

Ընդունվել է՝ 19 Նոյեմբեր 2022

Բազմաթիվ գրքեր և հոդվածներ են գրվել Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության մասին՝ ընդգրկելով դրա տարբեր ասպեկտներ՝ կրոնական խնդիրներից մինչև տեղանուններ: Սակայն կան միայն մի քանի հիմնական հավաքածուներ, որոնք թարգմանված են անգլերեն, և ռուսերենին չտիրապետող, սակայն Արցախյան հիմնահարցով հետաքրքրվող հետազոտողներին ու ուսանողներին հնարավորություն են տալիս ծանոթանալ հիմնահարցի վերաբերյալ առկա սկզբնաղբյուրներին, որոնց մեջ կարևոր է հասկապես խորհրդային ու ռուսական մամուլում տեղ գտած հոդվածները: Դոկտոր Արսյոմ Տոնոյանի «Սև Այգին կրակի մեջ. Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտությունը խորհրդային և ռուսական մամուլում» (*Black Garden Aflame: The Nagorno-Karabakh Conflict in the Soviet and Russian Press*) աշխատանքը այդ քիչ աշխատանքներից է:

Տոնոյանի խմբագրած հատորը խորհրդային և ռուսական մամուլի հոդվածների ժողովածու է, որը ուսանողներին և գիտնականներին տրամադրում է ուշ խորհրդային և ռուսական

մամուլում տեղ գտած և Արցախյան հիմնահարցին առնչվող հոդվածների մի ողջ խումբ: Տոնոյանը նպատակադրվել է ոչ թե վերլուծել այս հոդվածները, այլ լեզվին չտիրապետող և/կամ պարբերականներին հասանելիություն չունեցող գիտնականներին և ուսանողներին մուտք տալ աղբյուրների այս հսկայական շտեմարանին: Իր անգլալեզու ընթերցողների համար Տոնոյանը Լեոնային Ղարաբաղի հակամարտության համատեքստը դիտարկում է Մոսկվայի ոսպնյակով, ինչպես նաև ներկայացնում է դրա խճճված պատմական, քաղաքական և էթնիկ հիմքերի շուրջ ռուսական կողմի դիրքորոշումները: Ինչպես գրում է Տոնոյանը, «գրքի նպատակն է ապահովել հակամարտության ռուսական ըմբռնման և՛ ամենալայն, և՛ խորը համատեքստը, քանի որ այն մասնատվել, վիճաբանվել և կրկին քննարկվել է խորհրդային և ռուսական մամուլի էջերում» (էջ xxiii):

Գիրքը սկսվում է հեղինակի ներածականով, որտեղ Տոնոյանը կապում է գրքում ներկայացված նյութը Արցախյան հակամարտության ներկայիս փուլի հետ: Տոնոյանն իր այս ներդրումն անում է 2020 թվականի աշնանը Ադրբեջանի կողմից Արցախի դեմ սանձազերծած պատերազմից մեկ տարի անց: Ինչպես նա նշում է, ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինը լուռ էր մոտ տաս օր, որից հետո նրա արտահայտած դիրքորոշման հիմնական միտքն այն էր, որ Ռուսաստանը չի պատրաստվում ռազմական աջակցություն ցուցաբերել տարածաշրջանում իր դաշնակցին՝ Հայաստանին: Տոնոյանը ցույց է տալիս, թե որքան առանցքային են այս գրքում տեղ գտած հոդվածները հակամարտության միջազգային կողմերից մեկի՝ Ռուսաստանի դիրքորոշումը հասկանալու տեսակետից: Խորհրդային և ռուսական մամուլում տեղ գտած հոդվածներն օգտագործելով՝ նա իր այս ներածական վերլուծությունը համատեքստավորում է ԽՍՀՄ և ՌԴ պատմաաղաքական միջավայրում:

Իր քառամաս աշխատանքը Տոնոյանը բաժանել է 14 գլուխների/գլխի: Հակամարտության ծագմանը վերաբերող հոդվածները, որոնք տեղ էին գտել խորհրդային մամուլում, պարփակված են գրքի **առաջին հատվածում**: Այս հոդվածները ցույց են տալիս Հայաստանում, Արցախում և Ադրբեջանում սկիզբ առած ցույցերի, ինչպես նաև հայերի դեմ կազմակերպված ջարդերի վերաբերյալ ռուսական ընկալումները: Այս մասում մի ամբողջ գլուխ էլ ներկայացնում է ճգնաժամի չեզոքացմանն ուղղված խորհրդային ջանքերի լուսաբանումը:

Երկրորդ հատվածը առնչվում է հակամարտության միջազգայնացմանը և ներառում է այն հոդվածները, որոնք ուղղակիորեն առնչվում են Մոսկվայի դերին: Սրա վառ օրինակներից են «Մոսկվան Բաքվի և Երևանի միջև» ("Moscow between Baku and Yerevan" (*Moskovskiye Novosti*, April 12, 1992)) (էջ՝ 203-204) և «Ռուսական դիվանագիտության դեբյուտը Ղարաբաղում. ԱԳ նախարարը չկարողացավ էական արդյունքների հասնել, բայց կային «հույսի շողեր»» ("Russian Diplomacy's Debut in Karabakh- The Foreign Minister Failed to Achieve Significant Results, but there Were 'Some Rays of Hope'" (*Izvestia*, April 13, 1992)) (էջ՝ 204-207) հոդվածները: Ընթերցողն այս հոդվածների միջոցով կարող է նաև վերակառուցել այն պատկերը, որ Ռուսաստանն ուներ հակամարտության մեջ իր դերի վերաբերյալ: Տոնոյանը *Սեզոնյա, Նեզավիսիմայա Գազետա, Կոմերսանտ-Ղեյլի, Մոսկովսկիե Նովոստի* և այլ պարբերականներում տեղ գտած հոդվածների միջոցով ցույց է տալիս, թե ինչպես էր Մոսկվան տեսնում Լեռնային Ղարաբաղի շուրջ տարվող բանակցությունները և ինչպես էր կազմակերպում իր քայլերը: Ըստ էության, Տոնոյանի գրքի այս հատվածը հատկապես կարևոր ընթերցանություն է Ռուսաստանի արտաքին քաղաքականությամբ հետաքրքրվող հետազոտողների համար:

Գրքի **երրորդ հատվածը** արդեն իսկ միջազգայնացված խնդիրը դիտարկում է տարբեր միջազգային սուբյեկտների կամ դերակատարների դերի վերաբերյալ՝ ռուսական մամուլի ունեցած դիրքորոշման համատեքստում: Տոնոյանն առանձնացնում է չորս հիմնական խաղացող՝ Թուրքիա, Ռուսաստան, Իրան և ԱՄՆ: Տոնոյանն այս հատվածի համար ընտրել ու առանձնացրել է այն հոդվածները, որոնք մեկնաբանում են Լեռնային Ղարաբաղում այս խաղացողների դերակատարության վերաբերյալ ռուսական պատկերացումները:

Վերջին՝ **չորրորդ հատվածը**, արդեն անդրադառնում է հակամարտության ներկայիս փուլին: Այն ներառում է ռուսական մամուլի այն հոդվածները, որոնք տպագրվել են 2016 թվականի Քառօրյա պատերազմից մինչև 2020 թվականի պատերազմը, որը Տոնոյանը անվանում է «Ստատուս Քվոյի մահը» (էջ. 419): Այս հատվածը ցույց է տալիս, թե ինչպես է ռուսական մամուլը ընկալում տարածաշրջանի ռազմականացումը, 2018 թվականի հեղափոխությունը Հայաստանում և թե ինչպես է Ռուսական կողմը վերաձևակերպում իր դիրքորոշումը հակամարտության այս նոր փուլում: Մի շարք հոդվածներ այստեղ առնչվում են Ռուսաստանի կողմից առաջնորդվող Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպությանը (ՀԱՊԿ), այս կառույցի՝ պատերազմական գործողությունների ժամանակ չխառնվելու դիրքորոշմանը և ռուս-թուրքական հարաբերություններին:

Ակնհայտ է, որ այս աշխատանքը կարևոր ներդրում է մի շարք տեսանկյուններից: Միևնույն ժամանակ միշտ կարելի է ավելի լավ գործ անել: Մասնավորապես, ըստ իս, հեղինակի աշխատանքը միայն կշահեր, եթե նա որոշակի տեղ հատկացներ այս մամուլի՝ հոդվածների վերաբերյալ իր մեկնաբանություններին: Օրինակ՝ Տոնոյանը կարող էր յուրաքանչյուր հատվածից առաջ անդրադառնալ այդ հատվածում տեղ գտած հոդվածների

ընդհանուր նյութին, որպեսզի ընթերցողը շատ ավելի համատեքստավորված լիներ: Տոնոյանը կարող էր նաև յուրաքանչյուր հոդվածի առանցքային եզրերի, դեպքերի ու դեմքերի վերաբերյալ ծանոթագրություններ պատրաստել, ինչը ևս մեծ ներդրում կլիներ և կբարձրացներ գործի արժեքը:

Մակայն, անգամ առանց այդ մեկնաբանությունների ու ծանոթագրությունների, Տոնոյանի կատարած ներդրումը մեծ է: Գիրքը կարող է օգտակար լինել ոչ միայն Արցախյան հիմնահարցով հետաքրքրվողների համար: Կովկասում Ռուսական քաղաքականությամբ, ռուս-թուրքական ու ռուս-արևմտյան հարաբերություններով հետաքրքրվող գիտնականներն ու ուսանողները, ի դեմս այս գրքի, ունեն մի կարևոր աղբյուր, որը կարելի է օգտագործել նոր հետազոտությունների համար: Միևնույն ժամանակ, այս գիրքը կարևոր է նաև նրանց համար, ովքեր ուզում են հասկանալ, թե ինչպես է փոփոխվում/ել ռուսական քաղաքականությունը երեք տասնամյակի ընթացքում: Այլ կերպ ասած՝ այս աշխատանքն արժանի ներդրում է իր ոլորտում և օգտակար կլինի բոլոր նրանց համար, ովքեր հետաքրքրված են Կովկասով, Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտությամբ, հետխորհրդային պետություններով, Ռուսաստանի արտաքին քաղաքականությամբ և որոշումների կայացման գործընթացով:

Նաիրա Մահակյան
Քաղաքակրթական և մշակութային
հետազոտությունների կենտրոն
Ճայնց Յեղասպանության թանգարան-ինստիտուտ
n.e.sahakyan@gmail.com <http://orcid.org/0000-0001-8595-7044>